

SOVUQ TUSLANISHGA EGA BO'LGAN NATYURMORT KOMPOZITSIYASINI ISHLASH

Ahmadjonova Nigora Adhamjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

TSMG yo'nalishi 201-guruh talabasi

Anotatsiya:

Natyurmort (fransuzcha: nature morte — jonsiz tabiat) — tasviriy san'at janri. Insonning atrofini o'rab turgan real maishiy joylashgan va kompozitsiya jihatidan yaxlit guruhni tashkil qilgan narsalar tasvirlanadi. Ranglar 2 xil bo'lib ular xromatik va axromatik ranglardir. Xromatik ranglar bu – issiq ranglar bo'lsa, axromatik ranglar sovuq ranglar. Sovuq ranglar ular orasida ko'k, yashil, binafsha va boshqa ranglarni topishimiz mumkin. Ushbu maqolada esa aynan sovuq ranglardan tuzilgan natyurmortlarni ishlash haqida, ranglar uyg'unligi va ishlash texnikasi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Detalizatsiya, blik, postonovka, lessirovka, refleks, yorug' - soya, issiq - sovuq ranglar, akvarel etyud, ranglar uyg'unligi, axromatik, xromatik.

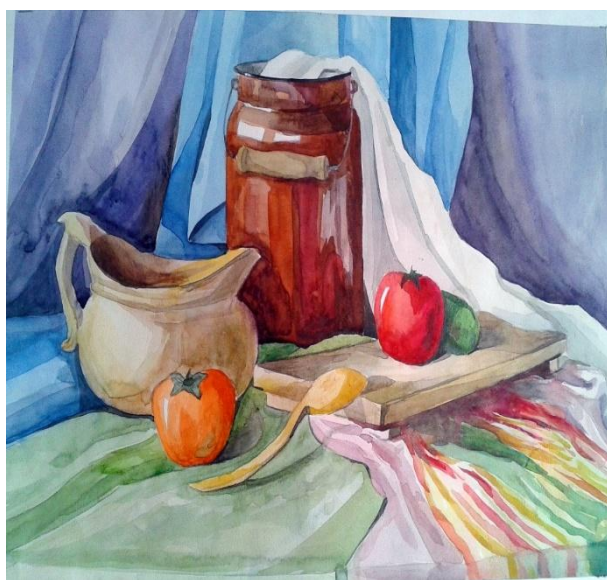
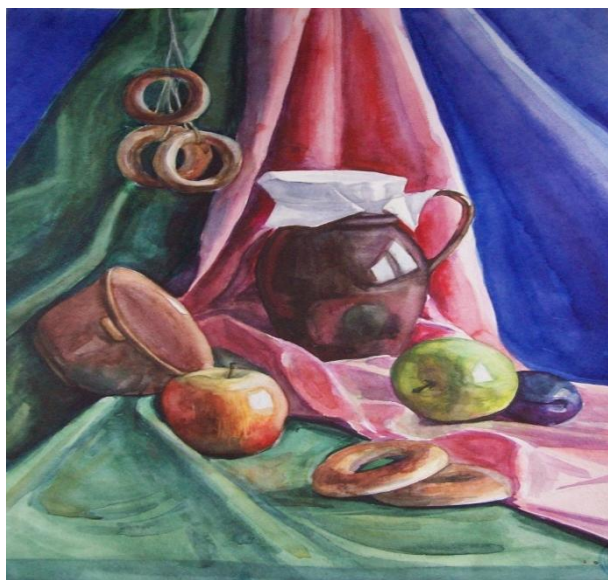
Annotation:

Still life (French: nature morte - lifeless nature) is a genre of fine art. Real household objects surrounding a person and forming a whole group in terms of composition are depicted. There are two types of colors: chromatic and achromatic colors. Chromatic colors are warm colors, and achromatic colors are cold colors. Cold colors include blue, green, violet, and other colors. This article will talk about working with still lifes made of cold colors, color harmony, and working techniques.

Key words: detailing, blik, postonovka, lessirovka, reflex, light-shadow, warm-cold colors, watercolor etude, color harmony, achromatic, chromatic.

Natyurmortni qog'oz satxida to'g'ri joylashtirish, buyumlarning puxta qalamtasvirini ishlash, nisbatlarni aniqlab, xarakterini topish va ranglash. Naturaga rang va tus munosabatlari va yoritilish xususiyatlarini xisobga olib rangtasvirni bajarish. Metodik ketma-ketlikka amal qilish. Uzoq muddatli akvarel rangtasvirini ishlashdan oldin bir nechta qisqa muddatli etyudlarni amalga oshirgan ma'qul. Bu orqali yosh ijodkor o'z oldiga bir qancha vazifalarni maqsad qilib qo'yadi. Birinchi navbatda ular, ranglar munosabati, ranglar uyg'unligi, buyumlar hajmi va qismlarga ajratish (detalizatsiya) jarayonlari qonun- qoidalariga ega bo'lib boradilar. Bunday holatlarda ayrim yaxlit narsalargina ishlanadi, masalan; qo'lning alohida ishlanishi, tabiatning bir qismi, bir nechta buyumlarning bir bo'lagini

ishlash maqsadga muvofiq bo'ladi. Birinchi etyud mashqlarini ishlash vaqtida ranglar aralashmasini bosqichma-bosqich amalga oshirgan ma'qul. Bunda etyudlar och ranglar bilan boshlanib asta-sekinlik bilan to'q ranglarga o'tiladi.

Akvarel bilan ishlash jarayonida tasvirlanayotgan buyumning hajmiga, yorug‘ – soya tomonlariga va eng yorug‘(blik) qismiga hamda ranglarning o‘zaro bog‘liqligiga e‘tibor qaratilishi kerak bo‘ladi. Manzara rangtasviri ishlayotgan paytimizda biz tirik tabiat bilan o‘zaro muloqotda bo‘lamiz. Bu orqali tabiatda ro‘y berayotgan o‘zgarish – hodisalarni, ranglarning tez – tez o‘zgarayotganini his qilamiz va kuzatamiz.

Endi esa har doimgidek rangtasvir ishlashni natyurmortdan, u orqali esa natyurmortdagi issiq- sovuq ranglar, buyumlardagi eng och va to‘q tuslar, eng yorug‘ joy (blik), soya, yarim soya, tushuvchi soya ranglarini o‘rganishda davom etamiz. Bunday natyurmortni ishlash uchun bizga har doimgidek natyurmortning kichik ko‘rinishidagi qisqa muddatli etyudlarini ishlashdan boshlaymiz. Avvalo natyurmortda qo‘yilgan buyumlar soni 2tadan 5tagacha bo‘lishi kerak. Natyurmortni iloji boricha xonaning yorug‘ qismiga ya‘ni derazaga yaqinroq qilib joylashtirishimiz lozim. Ana endi asosiy ishga, ya‘ni qisqa muddatli etyudlarni bajarishga o‘tamiz. Bunda eng asosiy vazifa buyumlarni qog‘oz yuziga joylashtirishdan boshlanadi. So‘ngra natyurmortdagi eng och va to‘q tuslarni aniqlab qog‘oz yuzasini ho‘llagan holda etyudni davom ettiramiz.

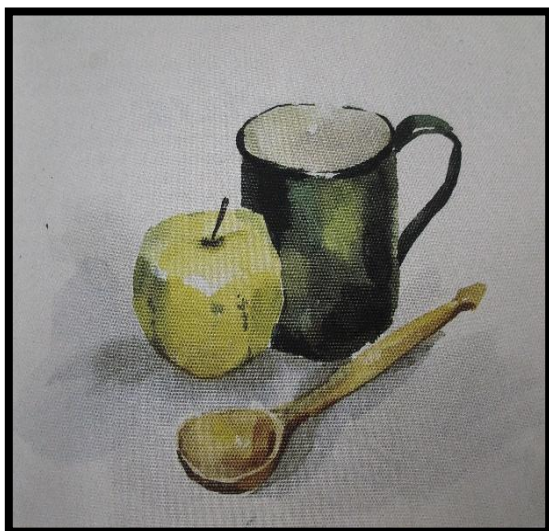
Undan keyin qog‘oz yuzasiga ranglarni qo‘yayotganimizda, natyurmortdagi buyumlar sirtidagi eng yorug‘ joyni (blik) bo‘yamasdan qoldirib ketamiz. Chunki akvarel ranglari orasida oq ranglar bo‘lmaydi, shuning uchun ham akvarel rangtasvirida oq rang o‘rnini qog‘ozning rangi to‘ldiradi. Natyurmortdagi buyum va matolarning umumiy tuslarining, rangini qo‘yganimizdan keyin , natyurmortdagi issiq – sovuq ranglarni yorqin, tiniq bo‘yoqlar orqali qo‘yilmadagi (postonovka) yorug‘, soya, yarim soya va tushuvchi soyalarning rangini qo‘yishda davom etamiz. Ranglarimiz bir oz qurishi bilan birinchi va ikkinchi planlar ustida ishlashni boshlaymiz.

Bu paytda birinchi plandagi buyumlarni qismlarga ajratish (detalizatsiya) bilan birga, ikkinchi va uchinchi planlardagi buyumlarni sayqallash (lessirovka)

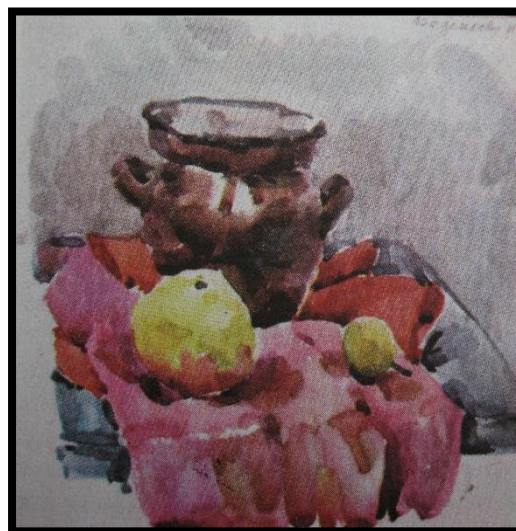

orqali ularni birinchi plandagi buyumlardan uzoqlashtiramiz. Shu bilan qisqa muddatli etyudimizni yakunlaymiz.

Qisqa muddatli akvarel etyudlaridan namunalar

a-rasm

b-rasm

Tus rangtasvirning ajralmas bir qismidir. Boshlovchi yosh rassomlar o'zlarining birinchi rangtasvir ishlarini ishlash paytida tus to'g'risida o'ylashni esdan chiqarib qo'yadilar. Bu bilan ular rangtasvirda yorug'lik haqida unutib, tasvirlanayotgan tasvirning ranglar uyg'unligini buzib qo'yadilar. Yosh ijodkorlar rangtasvir paytida ranglarni oldindan ko'ra bilgan holda, tuslar tasviriga yetarli tarzda amal qilishi kerak. Bu rangtasvirning qaysi yo'nalishidan qat'iy nazar u, ranglarda asosiy muvaffaqiyatlarga erishgan bo'ladi. Oldindan bajarilgan tus tasviri mashqlari ko'pchilik boshlovchi yosh ijodkor rassomlarni juda katta muvaffaqiyatlarga olib keladi.

Yorug' - soya va issiq - sovuq ranglar haqida tushuncha

Ranglar uyg'unligi haqida gapirar ekanmiz, avvalo rangtasvirdagi issiq – sovuq, yorug'-soyalardagi ranglar tushunchasi haqida to'xtalib o'tishimiz lozim. Eng avvalo rangtasvirdagi yorug' va soyaning, issiq-sovuq ranglarini ko'ra bilishimiz va his qilishimiz kerak bo'ladi. Bu qonuniyatning asosi shundaki, rangtasvirdagi yorug' joylar sovuq ranglar orqali tasvirlansa, undagi soyalar issiq

ranglar bilan ishlanishi yoki issiq ranglar bilan tasvirlanayotgan yorug'liklardagi soyalar sovuq ranglar bilan tasvirlanishi lozim bo'ladi.

Masalan; tabiat manzarasini ishlash jarayonida tabiatdagi narsalarga tushayotgan yorug'lik issiq rangda bo'lib, tushayotgan soyalar rangi sovuq rangda bo'ladi. Kechki payt oy nurining tovlanishi natijasida yorug'likning o'ta past aks etishi, ishlayotgan rangtasvirimizda namoyon bo'ladi. Agar biz osmondan tushayotgan yorug'lik aksini sezsak, bunday hollarda yorug'lik tushayotgan narsa sovuq, uning soyasi esa, issiq ranglarda bo'ladi. Biz rangtasvir ishlash jarayonida yorug'likning qay tarzda tushishini kuzatsak va puxta o'ylagan holda ishni boshlasak, bunday hollarda ishlayotgan rangtasvirimiz ranglarga boy va ranglarning uyg'unligi bilan o'zining mukammal asar ekanligini namoyish etadi. Yorug'-soya, issiq-sovuq ranglar yordamida biz nafaqat tasvirdagi buyumlarning hajmini yoki narsalarning shaklini tasvirlaymiz balki rangtasvirdagi eng qiyin jarayonlardan biri bo'lgan, buyumlarning bir-biriga tushayotgan aksini (refleks) ham tasvirlaymiz. Bu bilan rangtasvirning asosiy jarayonlaridan biri bo'lgan yorug'-soya va issiq-sovuq ranglarning umumiy tushunchasiga ega bo'lamiz.

Rangtasvirda ranglar qarama- qarshiligini his qilish

Muntazam ravishda ko'z orqali ko'rib, qo'l bilan bajarilgan mashqlar, oxir oqibat, ranglar qarama-qarshiligi, ranglarni farqlash, ranglarni ko'ra bilish, ranglar ashyolarini mohirona ishlata bilish, darajasiga olib keladi. Mohir rangtasvir ustalarining asarlarini kuzatar ekanmiz, bunday asarlarning yengil va mohirona tasvirlanganini ko'ramiz. Natijada ulardan olam- olam zavq olamiz, hamda ulardan o'rganishga harakat qilamiz. Bunday katta amaliyot mashqlarini bajarish natijasida, qo'yilmalardagi ranglarni va undagi ranglar uyg'unligi darajasini yengil va mohirona tasvirlashni o'rganamiz. Har qanday natura qo'yilmasini, asosiy va yagona yaxlit obrazlar qatorida ko'rib chiqishimiz kerak bo'ladi.

Ma'lum bir muddatda natyurmortning alohida buyumlardan tashkil topishini, masalan; ko'za, olma, kosa; manzarada esa – birinchi plandagi narsalar osmon, o'rmon, o't – o'lanlar, toshlar; eng oxirgi planda – moviy tog'lardan hosil bo'lishini esdan chiqarmasligimiz lozim. Bunday qarash orqali naturadagi tasvirlashimiz lozim bo'lgan ranglarni emas, balki buyumlarning bo'yog'ini ko'ramiz xolos.

Bu esa, akvarelda ishlash vaqtida, natura obektidagi ranglar uyg'unligini, rangtasvir asarining bir qismiga aylanib, ranglar jarangdorligini bor butunligicha qabul qilinishi, huddi bir butun simfoniya asarining musiqa asboblari yordamida, ijro etilayotganiga o'xshatish mumkin.

Xulosa: Ushbu maqolada ranglar xilma-xilligi turlari tuslanishi axramatik va xromatik ranglar haqida so'z boradi . Bunda axramatik yani sovuq ranglardan tuzlgan natryumort kompozitsiya ishlash mavzusi yoritilgan . Qisqa muddatli akvarel etyud ishlash usullari yoritilib o'tilgan .

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduraxmonov G.M. Kompozitsiya. - Toshkent, 2003.
2. Abdirasilov S., Tolipov N., Oripova N. Rangtasvir. T.: O'zbekiston, 2006.
3. BedaG.V. Jivopisъ. M., Iskusstvo, 1971.
4. Boymetov B., Abdirasilov S. CHishatasvirLG'.G'ulom nashriyot - matbaa ijodiy uyi, 2004.
5. Kuzin V.S. Nabroski i zarisovki. - M.: 1970.
6. Maslov N.Ya. Plener. M.: Prosvesheniye, 1984.
7. Abdirasilov S, Tolipov N. Dastgohli rangtasvirda toshkent – 2008